

Dansk bladtegnertradition

I det 19. og tidligt i det 20. århundrede havde *tidsskriftet* en helt anderledes central betydning for udbredelse af nyheder og meningsdannelse end i dag. I tidsskrifterne kunne billeder gengives i fremragende kvalitet, og det var i dette medie at tidens kunst, videnskab, etc. blev formidlet verden over. Trykneteknikken til billeder var imidlertid stadig arbejdskrævende og relativt langsom sidst i 1800-tallet og egnede sig derfor ikke til avisproduktion fra dag til dag. Tidsskrifter med kunst, satire og humor hørte til de populære i både ind- og udland. Gennem internationale tidsskrifter, som f.eks. franske *Le Rire* og *L'assiette au beurre*, tyske *Simplisissimus* og engelske *Punch* kunne Storm P. og hans tegnerkolleger se, hvad der rørte sig i satiretegning og moderne kunst og lade sig inspirere til egne tegninger i danske tidsskrifter som *Klods Hans*, *Blæksprutten*, *Gnisten* og *Exlex* – for blot at nævne nogle få.

Dansk bladtegnertradition som vi kender den i dag, hvor en tegning uden problemer kan reproduceres i avisen fra dag til dag går tilbage til det forrige århundredeskifte (o. 1900). Her var reproduktionsteknikkerne udviklet i en sådan grad, at det blev muligt for aviser at udnytte tegnerne fuldt ud. I 1908 bragte Politiken sit første pressefoto, og i løbet af få år blev det almindeligt i hele bladverdenen. Med fotografiets fremkomst troede mange, at bladtegnernes rolle var udspillet, - nogle lod sig ligefrem omskole til fotografer. Det, der var tilbage til tegnerne, var de situationer, hvor det ikke var tilladt at fotografere, det vil sige retssale og teatertegninger. Portrættegninger i forbindelse med interviews overlevede også.

Første pressefoto bragt i Politiken 7. december 1908. Børn kigger på legetøj i et vindue på Gl. Kongevej.
Foto: Holger Damgaard

Det var nødvendigt for bladtegnerne at opdyrke deres eget felt, hvor fotografiet ikke kunne gøre sig gældende på samme måde. Og her kom karikaturtegning og politisk og samfundsmæssig satire til at være områder, hvor bladtegnerne kunne vise, at de kunne noget, som fotografiet ikke kan. Den udvikling blev så markant, at det den dag i dag er det, vi opfatter som bladtegnerens opgave, - at sætte tingene på spidsen.

Denne udvikling er ikke blot sket i Danmark, men kendetegner det vi i dag forstår ved bladtegning verden over. Den franske bladtegner *Plantu*, som hver dag tegner på forsiden af *Le Monde* beskriver det således: "Hvis man vil vide hvad der sker i et land – hvad der er følsomt, og hvem der bestemmer – så skal man bare se de lokale bladtegninger; de vil give besked".¹

Censur og ytringsfrihed

Siden 1849 har der i Danmark kun været egentlig censur af tryksager i sidste halvdel af 2. Verdenskrig fra august 1943 indtil befrielsen. Censuren blev foretaget af repræsentanter for den tyske besættelsesmagt. Det betød imidlertid ikke at der var uindskrænket ytringsfrihed op til og under 2. Verdenskrig. Allerede fra begyndelsen af 1930'erne var den danske regering tiltagende angst for at støde Nazi-Tyskland. Der er fra denne tid talrige eksempler på at avisernes redaktioner selv bortcensurerede både bladtegninger og kritiske artikler efter direkte eller indirekte pression fra Berlin. Det nazistiske regimes omfattende

¹ Jerichow, Anders "Bladtegning i et globalt minefelt"

propagandaapparat gjorde alt for at undgå negativ omtale i udlandet, og lagde bl.a. pres på udenlandske regeringer, politikere og medier.

Tiden op til og under 1. Verdenskrig var også præget af forsigtighed fra regeringens og mediernes side. Krigen var dog på ingen måde tabu. Det er ganske symptomatisk at meget af tidens danske satire peger mere på det groteske og vanvittige i selve krigen, end den stiller sig på den ene eller den anden side. Det er også kendetegnende for de eksempler som findes her i kompendiet. Satiretidsskrifterne fra de stridende lande derimod bliver hurtigt præget af det patriotiske og propaganderende.

Satiren havde således ganske frie betingelser i tidens skæmtepresse i Danmark, og politikere, politiet, præster etc. måtte i udstrakt grad finde sig i at se sig selv som ofre for satirens skarpe penne. I sidste ende var det redaktøren som besluttede om en satiretegning holdt sig inden for det acceptable, og det blev for markante redaktører som eksempelvis *Ekstrabladets* Frejlif Olsen og *Gnistens* Jens Pedersen en kunst at gå til grænsen for hvad man kunne tillade sig.